

GRUPĖS ĮTAIGA ASMENS SPRENDIMAMS

Solomonas AŠAS

Solomonas Ašas (Solomon E. Asch, 1907-09-14–1996-02-20) gimė Lenkijos žydų šeimoje, su kuria 1920 m. emigravo į Jungtines Valstijas, ten baigė Niujorko koledžą ir Kolumbijos universitetą. Pradžioje buvo susidomėjęs kultūrine antropologija ir įkvėptas Franco Boaso bei Rūtos Benedikt (vieną jos vertimą žr. Būdas, 2022, Nr. 4, p. 62–65), bet paskui pasidavė į psichologiją, konkrečiai, į geštalto krypties psichologiją. 1932 m. apsigynė daktaro disertaciją šioje srityje ir ilgainiui tapo vienu žymiausių jos atstovų. Viename iš itin pagarsėjusių darbų jis tiria įtaigą bei pasidavimą jai (konformizmą). Remdamasis eksperimentais S. Ašas akivaizdžiai parodė, jog grupės (kolektyvo, visuomenės) įtaiga individui (asmeniui) yra tokio masto, kad šis, jos spaudžiamas, gali tiesiogine žodžio prasme „netikėti savo akimis“ ir nuoširdžiai, „sąžiningai“ sakyti netiesą vien todėl, kad neišsiskirtų iš kitų. Netrukus po Antrojo pasaulinio karo jo atlikti eksperimentai visų pirma tiko paaiškinti fašistinėje Vokietijoje andai siautėjusių „kolektyvinę hipnozė“. Tačiau dabar jų reikšmė vėl iškilo Rusijos pradėto karo ir masinio propagandinio „smegenų plovimo“ akivaizdoje. Bet tai tik ryškiausi, skaudžiausi mūsų apgailėtino konformizmo – pasidavimo įtaigai pavyzdžiai. Atidžiau apsidairę, pernelyg daug panašios įtaigos aptiktume ir savo kasdienybėje – visur, kur tik pritrūko budrumo ir drąsos neišduoti savo širdies, savo vidinės tiesos, aplinkinei daugumai iš aukšto aiškinant, kaip „pažangu“ kuo greičiau jos išsižadėti... Ir dar S. Ašo eksperimentai parodė, kaip svarbu yra ne tik tiesos neišduoti, bet ir jos nenutylėti, ją balsiai ištarti – mat balsiai ištarta tiesa melo apsuptyje stipriai padrąsina ir kitus jos laikytis, nors pavieniui jiems gal neužtektų tam valios.

■ Glaustai pristatysime tyrimą, kokiomis sąlygomis asmuo išlieka nepriklausomas nuo grupės spaudimo, o kada jam pasiduoda, taip pat pirmąsias šio tyrimo išvadas. Ankstesni eksperimentai ir juos paskatinusios prielaidos autoriaus jau aptartos darbe „Socialinė psichologija“¹.

Mūsų tiesioginis uždavinys buvo ištirti tas socialines ir individualias sąlygas, kurios įtaigoja asmenį atsispirti arba pasiduoti grupės spaudimui, kai šis akivaizdžiai prasilenkia su tiesa. Atsakymo į šį klausimą reikšmė visuomenei akivaizdi – juk gali būti lemtinga, ar bendruomenė, susiklosčius atitinkamoms aplinkybėms, pasiduos daromam spaudimui, ar ne. Lygiai taip pat lemtingas šis klausimas asmeniui ir pačiai mūsų asmens sampratai – ar tikrai jis yra laisvas elgtis nepriklausomai, ar vis dėlto neišvengiamai pasmerktas pasiduoti grupės įtaigai?

Norint atsakyti į šį klausimą, reikia tiesioginio stebėjimo būdu ištirti sąveiką tarp individų ir tarp individo bei grupės. Ištirti šias sąveikas būtina ir siekiant geriau suprasti nuostatų susidarymą bei persitvarkymą, viešosios nuomonės bei

propagandos veikimą. Šiandien neturime patenkinamos šių kertinių psichosocialinių reiškinių teorijos. Empiriniuose tyrimuose iki šiol vyravo tik bendros prielaidos apie grupės daromą įtaką, kurios paprastai būdavo priimamos nepatikrintos. Su keliomis išimtimis tyrimai rėmėsi įtaigos ir prestižo veikimo būdų aprašymais, kurių neadekvatumas darosi tolydžio vis akivaizdesnis, taip pat schemiškais stimulo–reakcijos teorijos taikymais.

Įprastos prieigos pamatinė prielaida iki šiol buvo ta, kad grupės spaudimas sukelia būdingus asmens psichologijos pakitimus savaime, nepriklausomai nuo fizinių sąlygų. Tokia mąstysena kone išimtinai pabrėžė vergišką asmens pasidavimą grupės valiai ir išvis atmetė galimos jo nepriklausomybės bei produktyvių santykių su žmogiškąja aplinka tyrimus, taigi nebyliai neigė žmogaus galimybę, susidarius atitinkamoms sąlygoms, pakilti aukščiau grupinių aistrų bei prietarų. Mūsų tikslas ir buvo pasiaiškinti šiuos klausimus, svarbius tiek teoriškai, tiek žmogiškai, tiriant grupės poveikį asmens sprendimams bei vertinimams tiesioginio stebėjimo būdu.

1 S. E. Asch. *Social psychology*. New York: Prentice-Hall, 1952.

EKSPERIMENTAS IR JO REZULTATAI

Tuo tikslu parengėme eksperimentinę metodiką, kuri ir tapo šios tyrimų serijos pagrindu. Eksperimento metu asmuo buvo pastatomas į radikalaus konflikto su likusiais grupės nariais santykį, kiekybiškai įvertinamas poveikis jam ir aprašomos psichologinės pasekmės.

Aštuonių asmenų grupė gavo instrukciją pateikti savo sprendimus apie kelias paprastas, aiškiai regimas figūras – duotą liniją palyginti su viena iš trijų kitų skirtingio ilgio linijų. Kiekvienas grupės narys savo sprendimą ištaria balsiai. Ir štai, beatliekant šį monotonišką „testą“, vienas iš asmenų staiga patiria, kad jo sprendimai prieštarauja visos grupės sprendimams, negana to, šis prieštaravimas nesiliauja per visą eksperimentą.

Iš tikrųjų visi grupės nariai, išskyrus vieną, buvo iš anksto susitikę su eksperimentuotoju ir jo instruktuoti tam tikrais nustatytais atvejais pateikti vienodus klaidingus sprendimus. O tasai išskirtasis, tapęs *vieno asmens mažuma* vidur *vieningos daugumos*, ir buvo tiriamasis. Veikiausiai pirmą kartą gyvenime jis atsidūrė situacijoje, kai grupė sutartinai prieštaravo tam, ką jis regėjo savo akimis.

Ši situacija tapo atspirties tašku ir tolesniems tyrimams. Esminės jos savybės: 1) tiriamasis pastatomas tarp dviejų priešingų ir nesutaikomų jėgų – akivaizdžios savo jutiminės patirties ir lygiateisių asmenų grupės vieningo liudijimo; 2) abi jėgos tiesiogiai kyla iš situacijos – grupės dauguma irgi akivaizdi, ji tiesiogiai fiziškai supa tiriamąjį; 3) tiriamasis, kaip ir kiti, paprašytas ištartti savo sprendimą balsiai, yra priverstas viešai pareikšti savo prieštaravimą grupei; 4) situacija uždara: tiriamasis negali išvengti dilemos ar nuo jos išsisukti griebdamasis kokių nors išorinių, eksperimentui nepriklausančių veiksnių.

Ekperimentas įgalino „daugumos poveikį“ labai paprastai išmatuoti kiekybiškai – kaip suklydimų daugumos naudai dažnį.

Visi eksperimento dalyviai buvo vyriškos lyties koledžo studentai, pateikiami rezultatai gauti iš eksperimento su 50 tiriamųjų.

1. Pastebėtas žymus poslinkis daugumos pusėn. Net trečdalis visų tiriamųjų sprendimų buvo klaidingi – arba tiesiog sutampantys su daugumos sprendimu, arba nukrypę jo link. Šio rezultato reikšmė ypač išryškėja palyginus su visai suklydimų išvengusiomis kontrolinėmis grupėmis, kurių nariai savo sprendimus pateikė raštu.

2. Vis dėlto daugumos poveikis nebuvo absoliutus. Nepaisant grupės spaudimo, nusvėrė (68 %) teisingi atsakymai.

3. Išryškėjo kraštutiniai skirtumai tarp tiriamųjų. Buvo asmenų, kurie išliko nepriklausomi visada, ir asmenų, kurie kone kiekviename žingsnyje sekė dauguma. Visiškai nepriklausomi išliko ketvirtadalis tiriamųjų, o trečdalis, priešingai, pasidavė daugumai bent pusėje ar daugiau bandymų.

Skirtumai tarp tiriamųjų psichologinės reakcijos į duotas sąlygas irgi stulbinantys. Buvo asmenų, kurie išliko pasitikintys savimi ligi galo. Antra vertus, buvo ir tokių, kurie iškart sutriko, pasidavė abejonėms ir patyrė stiprų akstiną neišsiskirti iš daugumos.

Už pavyzdį pateiksime dviejų asmenų – nepriklausomo ir pasiduodančio – reakcijų aprašymus.

Nepriklausomas. Po kelių bandymų jis pasijuto sutrikęs, apimtas abejonių. Skirtingai nuo sutampantių teisingų, nesutampantys jo atsakymai pasidarė formalūs: „Trys, sere“; „Du, sere.“ Į ketvirtąjį bandymą jis atsiliepė iškart po pirmojo grupės nario – pakratė galvą, sumirksėjo ir sušnabždėjo savo kaimynui: „Nieko negaliu padaryti, bet tai – vienas.“ Visus tolesnius atsakymus jis šnabždėjo, palydėdamas juos atsiprašančia šypsena. Vienąsyk kreivai šyptelėjo ir pašnibždom tarstelėjo kaimynui: „Po galais, aš visą laiką prieštarauju!“ Atsakydamas šis asmuo kaskart vis pridurdavo: „Aš sakau tai, ką matau, sere.“ Savo sprendimus jis atkakliai laikė esant teisingus, nors ir kitų nekaltino suklydus, sakydamas: „Aš matau šitaip, o jie mato anaip.“ Paklaustas, kaip elgtųsi, jei panašiomis aplinkybėmis turėtų priimti kokį praktinį sprendimą, jis pareiškė: „Aš laikyčiausi savo, nors mano protas gal ir sakytų man, kad klystu.“ Pasibaigęs eksperimentas grupėje iškart buvo aptariamasis. Paspauštas prisipažinti, ar vis dėlto mano visą grupę klydus, tik save vieną esant teisų, šis asmuo atsigrėžė ir įžūlokai pareiškė: „Tikriausiai jūs teisūs, bet gal ir klystate!“ Kai eksperimento sumanymas buvo atskleistas, jis prisipažino jaučiąs „pergalingą palengvėjimą“ ir pridūrė: „Neneigsiu, jog kartkartėmis mane apimdavo jausmas: eina skradžiai, geriau būsiu kaip visi!“

Pasiduodantis. Šis asmuo sekė dauguma 11 atvejų iš 12 bandymų. Jis atrodė nervingas ir šiek tiek sutrikęs, nors paskui aptarimo nevengė – priešingai, buvo pasirengęs padėti ir stengėsi į klausimus atsakyti kaip tik gali geriau. Aptarimą jis pradėjo teiginiu: „Jeigu turėčiau atsakyti

pirmas, veikiausiai būčiau reagavęs kitaip.“ Taigi pats prisipažino, kad laikėsi daugumos. Lemiamas veiksnys šiuo atveju buvo prarastas pasitikėjimas. Dauguma jam buvo atskaitos taškas, atitinkamai jis ir elgėsi nė nedvejodamas: „Jeigu jie būtų abejoję, tikriausiai ir aš būčiau apsigalvojęs, bet jie atsakinėjo taip užtikrintai!“ Kai kuriais atvejais jį suklaidinusi, jo žodžiais, abejotina pačių palyginimų prigimtis, o tokiais atvejais jis visada einęs su dauguma. Kai jam buvo paaiškintas pats eksperimento sumanymas, tiriamasis pareiškė: „Apie vidurį aš jau pradėjau įtarti, bet stengiausi išmesti tai iš galvos.“ Įdomu, kad šie jo įtarimai nesugrąžino jam pasitikėjimo ir nesumažino daugumos poveikio. Ne mažiau stulbinantis buvo jo pareiškimas, esą jis numanęs, jog eksperimente esama kažkokios „iliuzijos“, kuriai visi kiti pasidavę, tik ne jis! Tačiau šis numanymas jo vis tiek neišlaisvino – priešingai, jis elgėsi taip, tarsi nukrypimas nuo daugumos reikštų ydą. Susidarė įspūdis, jog šis asmuo taip įsivelia į smulkmenas, kad visai pameta iš akių savo veiksmų prasmę ir išvis nebegali priimti pasvertų sprendimų.

INDIVIDUALIŲ SKIRTUMŲ PIRMINĖ ANALIZĖ

Remiantis anksčiau aprašytais apklausų duomenimis, išryškėjo būdingos reakcijos į eksperimento situaciją. Dabar jas trumpai apibendrinsime.

Nepriklausomi asmenys pasiskirstė į tokius pagrindinius pogrupius:

1. Pirmieji – kurių nepriklausomybė kyla iš pasitikėjimo savo patyrimu ir suvokimu. Ryškiausia tokių asmenų savybė – gūvumas, su kuriuo jie atsispiria kolektyvo prieštaravimui. Nors yra jautrūs grupei ir išgyvena konfliktą, jie išlieka jam nepaprastai atsparūs, tolydžio kliaudamiesi savo pačių suvokimu ir vis išsprūsdami iš po slegiančios kolektyvo priešpriešos.

2. Visai kitokie yra asmenys, kurie nepriklausomybę išlaiko užsidarydami savyje. Jie reaguoja ne spontaniškai ir jausmingai, o veikia sąmoningai suvokdami būtinybę išsaugoti individualumą.

3. Trečio pogrupio nepriklausomi asmenys išgyvena stiprią įtampą ir dvejonę, tačiau ištikimai laikosi savo sprendimų dėl perdėm sąžiningo santykio su užduotimi.

Toliau pateiksime pagrindines *pasiduodančių* asmenų reakcijas – tų, kurie pusėje ar daugiau visų bandymų pasekė dauguma.

1. Grupės spaudimo sukeltos įtampos iškreiptas suvokimas. Šiam pogrupiui priklauso nedaugelis, kurie pasiduoda visiškai ir netgi nežino, kad jų sprendimai paveikti daugumos spaudimo. Jų teigimu, daugumos sprendimai jiems atrodo teisingi.

2. Iškreiptas ne suvokimas, o sprendimas. Tokie yra dauguma pasiduodančiųjų. Lemiamas veiksnys šiuo atveju yra paties asmens sprendimas, neva jo suvokimas esąs netikslus, o daugumos – teisingas. Šio pogrupio asmenis kamuoja abejonės ir pasitikėjimo stoka, o tai ir verčia juos šlietis prie daugumos.

3. Iškreiptas veiksmas. Tokių asmenų nei suvokimas iškreiptas, nei jie juo nepasitiki. Juos įveikia nenugalimas poreikis neišsiskirti iš kitų, neatsilikti nuo kitų, nes negali pakelti minties, kad grupės akyse pasirodys prastesni. Jie išsižada savo pačių suvokimo ir pritaria daugumai puikiai žinodami, ką daro.

Šių rezultatų pakanka, kad būtų galima užtikrintai tvirtinti, jog gebėjimas išlikti nepriklausomam ir polinkis pasiduoti yra psichologiškai nehomogeniški, jog asmens pasidavimas kolektyvo spaudimui ar atsparumas jam gali priklausyti nuo psichologinių veiksnių. Taip pat pažymėtina, jog išskirtieji pogrupiai grįsti išimtinai asmenų reakcijomis į eksperimento sąlygas ir tėra aprašomieji, jais nebandoma paaiškinti, kodėl tas ar kitas asmuo reagavo taip, o ne kitaip.

EKSPERIMENTO VARIANTAI

Aprašytieji rezultatai aiškiai priklauso nuo dviejų skirtingų sąlygų. Pirmą, juos lemia savitos išorinės sąlygos – ypatingas santykis tarp viešosios nuomonės ir asmeninio patyrimo. Antra, išryškėję individualūs skirtumai nurodo asmeninių veiksnių svarbą – veiksnių, susijusių su asmens charakterio struktūra.

Mums kilo mintis, jog galimos ir tokios eksperimento sąlygos, kurios visus tiriamuosius padarytų nepriklausomus, ir veikiausiai tokios, kurios daugelį, nors gal ir ne visus, priverstų pasiduoti. Užtat ėmėmės eksperimento sąlygas sistemiskai kaitalioti, atitinkamai keisdami viešosios nuomonės kokybę. Taip atsirado atitinkami eksperimento variantai. Antra vertus, mums pasirodė protinga atsižvelgti ir į tai, kad esant socialiniam spaudimui tiriamųjų elgesys gali reikšmingai priklausyti nuo tam tikrų santykinai pastovių asmens charakteristikų.

Tyrimas pajudėjo abiem kryptimis. Pateiksimė reprezentatyvių eksperimento variantų aprašymus.

NEVIENINGA DAUGUMA

Pagrindinio eksperimento rezultatai vertė manyti, jog padėtis, kai esi *vienas* prieš „sutelktą daugumą“, galėjo turėti lemiamos įtakos jo eigai ir rezultatams. Užtat ėmėmės serijos bandymų, norėdami ištirti *nevieningos* daugumos poveikį. Daugumos vieningumą pakeisti mūsų eksperimento sąlygomis buvo gana nesunku. Daugeliu atvejų paprasčiausiai nurodėme vienam ar daugiau instruktuosios grupės narių nustatytu būdu nesilaikyti daugumos sprendimo. Suprantama, kad negalėjome tikėtis palyginti to paties asmens elgesio dviejose skirtingose situacijose, tarsi tai būtų du nepriklausomi bandymai. Geriausiu atveju tebutume galėję ištirti ankstesnio bandymo poveikį paskesniai. Skirtingų eksperimentinių situacijų palyginimas tad reikalauja dviejų skirtingų, tačiau lygiaverčių tiriamųjų. Tokios procedūros ir ėmėmės.

Rengdami variantus išlaikėme pagrindinio eksperimento sąlygas (tiriamųjų lytis, daugumos dydis, užduoties turinys ir t. t.), išskyrus tą vienintelį veiksnį, kuris buvo pakeistas. Štai keli mūsų ištirti eksperimento variantai:

1. *Kai atsiranda „tikras partneris“.*

a) Šiuo atveju grupėje buvo palikti du „naivūs“ tiriamieji. Asmenys buvo atskirti erdvėje ir laike – susodinti pagal eilę ketvirtoje ir aštuntoje vietose. Kiekvienas iš jų tad girdėjo dar vieno asmens sprendimą, patvirtinantį jo paties (jei tik pats buvo *nepriklausomas*): vienas – prieš išstardamas savąjį, kitas – savąjį jau ištaręs. Šiaip ar taip, abu turėjo galimybę patirti daugumoje spragą. Šitaip ištirtos šešios poros asmenų.

b) Kitame eksperimento variante tiriamojo „partneris“ buvo tyčia instrukuotas visuomet atsakyti teisingai. Taigi „partnerio“ atsakymai buvo griežtai nustatyti. Jis visuomet sėdėjo ketvirtoje vietoje, užtat kiekvienu atveju pranešdavo savo sprendimus anksčiau už tiriamąjį.

Rezultatai aiškiai rodo, jog daugumos vieningumo sutrikdymas žymiai padidina tiriamųjų nepriklausomumą. Suklydimų daugumos naudai a) atveju sumažėjo iki 10,4 % visų bandymų ir b) atveju iki 5,5 %. Tik palyginkime šiuos rezultatus su pasidavimų vieningai daugumai dažniu

pagrindiniame eksperimente – 32 % visų bandymų! Visiškai aišku, jog daugumos galiai prislopinti, o kartais ir visai numalšinti, užtenka grupėje atsiradusio *dar vieno* teisingai atsakiusio asmens.

Tai, kad tiriamasis šiomis sąlygomis išsilaisvina nuo septynių asmenų daugumos ir suvienija savo galias su vieninteliu kitu, irgi atsidūrusiu mažumoje, yra, mūsų manymu, teoriškai reikšmingas dalykas. Jis mena fundamentalų psichologinį skirtumą tarp sąlygų, kai esi visai vienas ir kai turi bent menkiausią žmogišką palaikymą.

2. *Kai „tikras partneris“ pasitraukia.*

Kaip tiriamąjį paveiktų pirma atsiradęs irgi teisingai atsakęs partneris, kuris paskui atsitrauktų? Taigi, dar vienas daugumos narys iš anksto buvo instrukuotas pradžioje atsakyti teisingai, o vidury eksperimento grįžti prie daugumos. Tokia procedūra leido tiriamąjį stebėti keičiantis sąlygoms. Partnerio atsitraukimas padarė stiprų ir netikėtą poveikį. Tikėjomės, jog asmuo, patyręs prieštaravimo daugumai su minimaliu palaikymu būseną, likęs vienas išliks nepriklausomas. Priešingai mūsų viltims, pasirodė, jog turėto palaikančio partnerio praradimas grąžino daugumai visą buvusią jos galią, suklydimų jos naudai santykį vėl pakėlęs ligi 28,5 % (su palaikymu buvo 5,5 %). Norint patikslinti, ar tiriamąjį šitaip sureaguoti privertė tiesiog tai, kad jis liko vienas, ar gal kad buvo paliktas partnerio, reikalingi tolesni eksperimentai.

3. *Kai „tikras partneris“ atsiranda pavėluotai.*

Tiriamasis pradžioje buvo vienas prieš vieningą daugumą. Besibaigiant eksperimentui, vienas daugumos narys staiga „atsivertė“ ir ėmė tarti teisingus sprendimus. Ši procedūra, kurios sąlygos atvirkščios ankstesniajai, leidžia stebėti perėjimą nuo būsenos vienam prieš daugumą prie būsenos dviese prieš daugumą. Akivaizdu, jog tiriamieji, kurie buvo nepriklausomi po vieną, išliko tokie ir atsiradus „partneriui“. Šis atvejis yra reikšmingas pirmiausia tiems asmenims, kurie pirmoje eksperimento fazėje pasidavė. Partnerio atsiradimas, kad ir pavėluotas, daro išlaisvinantį poveikį, sumažindamas pasidavimų procentą ligi 8,7. Tie, kas prieš tai pasidavė, irgi pasidarė žymiai labiau nepriklausomi, nors ir ne visiškai, toliau vis dėlto pasiduodami dažniau nei nepriklausomieji.

Mums susidarė įspūdis, jog, sykį nusprendus pasiduoti, žmogui pasidaro sunku ir skausminga pakeisti savo pasirinktą kryptį. Toks žingsnis

prilygtų viešam prisipažinimui klydus. Žmogus tad eina toliau savo klaidingu keliu vien tik tam, kad palaikytų išorinį įspūdį, jog yra tvirtas ir pasitikintis.

4. Kai atsiranda „kompromisinis partneris“.

Dauguma išvien ekstremistiška – sprendimai palyginant linijas visą laiką labiausiai nutolę nuo teisingų. Vienas atskirai instruktuoatas asmuo (kaip ir ankstesniais atvejais, pasisakantis pirmiau tiriamojo) irgi atsako neteisingai, tačiau jo sprendimai visuomet artimesni teisingiems nei daugumos. Tiriamasis tad susiduria su ekstremistiška dauguma, kurios vienybę pažeidžia vienas nuosaikiai klystantis asmuo.

Šiomis sąlygomis suklydimų dažnis irgi sumažėjo, nors ir nereikšmingai. Vis dėlto pažeista daugumos vienybė stulbinamai paveikė suklydimų pobūdį: dauguma (75,7 %) suklydimų pasidarė nuosaikūs, kai atitinkamame eksperimente su ekstremistine dauguma be jokio „kompromisinio partnerio“ nuosaikių suklydimų tebuvo 42 %.

Vieningos nuosaikios daugumos atveju, kaip ir galima buvo tikėtis, visi tiriamojo suklydimai buvo be išimčių nuosaikūs.

DAUGUMOS DYDIS

Norėdami dar geriau suprasti daugumos poveikį, ėmėme keisti jos dydį. Visuose variantuose vieningą daugumą sudarė atitinkamai 16, 8, 4, 3 ir 2 asmenys. Papildomai ištryrėme ir ribinį atvejį, kai tiriamajam prieštaravo vienas vienintelis instruktuoatas asmuo.

Vienintelio prieštaraujančio asmens atveju „daugumos“ poveikis kone visai išnyko. 2 asmenų prieštaraujančioji dauguma jau lėmė apčiuopiamą, nors ir nedidelį iškraipymą – suklydimai sudarė 12,8 % visų bandymų. Visu stiprumu poveikis pasireiškė esant trijų daugumai. Didesnės – 4, 8 ir 16 asmenų – daugumos žymesnio poveikio nei 3 asmenų dauguma nepadarė.

Daugumos poveikis dažnai tylus, jos įtaiga asmeniui sunkiai pastebima tiek paties tiriamojo, tiek tyrėjo. Norint iširti galimų poveikių sklaidą, reikia sudaryti eksperimento variantus su atitinkamomis sąlygomis.

Vieną iš galimų poveikių atskleidžia variantas, kai paprasčiausiai apverčiamos pradinės sąlygos. Dauguma, sudaryta iš 16 asmenų, buvo tiriamieji, o tarp jų – vienas, pagal instrukciją atsakinėjęs neteisingai. Tokiomis sąlygomis daugumos nariai į vienišą atskalūną reagavo pašaipiai ir paniekinamai. Grupėje sklandė užkrečiamas juokas iš keistuolio. Reikšminga, jog daugumos nariai nesuvokė, kad jų drąsos šaltinis yra būtent dauguma ir kad jų reakcija iš pagrindų pasikeistų, jei su atskalūnu jie sueitų akis į akį. Iš tikrųjų, pašaipei dauguma iškart surimtėjo ir ėmė elgtis daug pagarbiau, vos tik mažuma buvo padidinta iki 3 asmenų.

Šie tyrimai parodo, jog asmens galios ir užtikrintumo šaltinis yra socialinis palaikymas. O štai, ankstesni atskleidė socialinio palaikymo stokos arba, tiksliau, socialinės opozicijos daromą poveikį. Formuluojuant bendrą išvadą apie socialinių sąlygų poveikį asmens sprendimams, dera atsižvelgti į abu atvejus.

STIMULO SITUACIJA

Akivaizdu, jog kolektyvo poveikio individui pobūdis bei kokybė priklauso ir nuo savitų sąlygų, kurias lemia papildomi stimulai. Kolektyvo galias, jų kryptį bei stiprumą lemia pati situacijos struktūra. Šie bendri samprotavimai savaimė veda prie reikalo patyrinėti įvairių stimulų daromą įtaką kolektyvo galios pasireiškimui.

Antrindami kitiems tyrėjams nustatėme, jog daugumos poveikis tuo labiau sustiprėja, kuo situacija darosi neaiškesnė. Pagrečiui žymiai sumažėja asmenų ir visos situacijos konfliktiškumas. Mums atrodo reikšminga, jog dauguma daro didžiausią poveikį tuomet, kai tas poveikis mažiausiai žeidžia.

Sutrumpintas vertimas iš: Solomon E. Asch. Effects of Group Pressure upon the Modification and Distortion of Judgements. *Documents of Gestalt Psychology*. Edited by Mary Henle. Berkeley and Los Angeles: University of California Press, 1961, p. 222–236.

Iš anglų kalbos vertė Dainius RAZAUSKAS